

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

”Det är ju ingen som sitter någon annanstans och vill utveckla”

– En studie om hur byalag kommunicerar med kommunen

”There is no one sitting somewhere else who wants to
develop”

– A study about how village associations communicate with the
municipality

Lovisa Filipsson

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2018

”Det är ju ingen som sitter någon annanstans och vill utveckla”

- En studie om hur byalag kommunicerar med kommunen

”There is no one sitting somewhere else who wants to develop”

- A study about how village associations communicate with the municipality

Lovisa Filipsson

Handledare: Patrik Cras, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Uppgränna byalags bygdegård med Brahe hus i bakgrunden. Foto: Lovisa Filipsson

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Kommunikation, byalag, landsbygd, kommun, lokal utveckling, ideellt engagemang

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Att driva en förening på landsbygden betyder ofta ett annorlunda ansvar och åtagande än att driva en i staden. För att det ska hända något i lokalsamhället måste landsbygdsborna ofta ta tag i det själva, det kan vara allt ifrån att behålla skolan, bygga cykelväg eller att hitta kollektiva gemensamma platser att mötas på. I denna kandidatuppsats i ämnet landsbygdsutveckling undersöker jag *kommunikationen mellan byalag och kommun*, just för att ta reda på hur det går till när byalag tar utvecklingen i egna händer och behöver kommunicera med kommunen för genomförande och nå målet. Detta har gjorts med en kvalitativ intervjustudie i Jönköpings kommun, för att ta reda på hur byalagen där upplever kommunikationen. Studien utgår ifrån byalagens perspektiv och som teoretisk utgångspunkt används begreppen *tillit* och *nätverk*.

Undersökningen visar på hur och varför kommunikationen går till som den gör vilket beror på flera olika anledningar, som läget, erfarenheter, kunskap och relationen. Uppsatsen beskriver byalagets roll i samhället och den rollen påverkar delvis vilken kommunikation med kommunen byalagen vill och önskar ha. En annan aspekt som påverkar är vilka kanaler för kommunikation som byalagen har möjlighet att kommunicera genom. En del kanaler föredras av vissa men ratas av andra. Det beror delvis på kunskap om hur kanalerna fungerar och hur de är anpassade för platsen. Relationen byalagen och kommunen har sinsemellan inverkar på hur bra kommunikationen fungerar. Historier om tidigare relationer lyfts bland annat upp, då det har en bidragande orsak till hur förtroendet till kommunen är idag och på så sätt påverkar kommunikationen. Byalagen spelar en viktig roll på Sveriges landsbygd och tar ett stort ansvar för den lokala platsen tack vare ideellt engagerade människor, hur kommunikation men kommunen fungerar är något som påverkar byalagen i dess verksamheter.

Nyckelord: *Kommunikation, byalag, landsbygd, kommun, lokal utveckling, ideellt engagemang*

INNEHÅLL

1. Inledning	5
1.2 Syfte & Frågeställning	6
2. Tillvägagångssätt	7
2.1 Teoretiska utgångspunkter	7
2.2 Intervjuer som metod	9
2.3 Observationer	9
2.4 Avgränsning	10
3. Bakgrund	11
3.1 Vad är ett byalag?	11
3.2 Jönköpings kommun och dess landsbygd	12
4. Byalagets roll i samhället	15
4.1 Lokal kunskap	15
4.2 Vi mot dom	17
4.3 Ideella kraften	18
5. Kanaler till kommunikation	21
5.1 Landsbygden och dess uppkoppling	21
5.2 Kommundelsutvecklingsgruppen	22
5.3 Direkt kontakt	24
6. Relation mellan byalag och kommun	27
6.1 Bygga eller rasera	27
6.2 Kommunen personifierad	29
6.3 Envägskommunikation	31
7. Slutdiskussion	33
Källor och litteratur	36

1. Inledning

Vägen blir smalare och krokigare, den småländskaskogen ligger tät på bägge sidorna av vägen. Sedan öppnar sig landskapet. Åkermark och betesmark breder ut sig. Hus och ladugårdar ligger utspridda i det öppna landskapet. En kommunflagga vajar över ett pågående bygge. En koncentration av de röda husen ser ut att samsas under kyrkan som ligger på kullen. En knutpunkt. Här svänger jag av och parkerar bredvid ett tillsynes nybyggt hus. Ute står en man och väntar på mig i diset som ligger kvar efter morgondimman. Han välkomnar mig med ett stadigt handslag.

Jag fick det här fasta handslaget i Ödestugu en bygd i södra Jönköpings kommun. Det var här som min studie i landsbygdsutveckling startade fysiskt. I tanke har den här idén om att skriva om byalag grott längre än det fysiska mötet. Landsbygdsfrågor har på senare tid lyfts mer i media och uppmärksammas mer av politikerna. Det talas och skrivs mycket om landsbygden. Inom politiken finns en vilja att det offentliga ska samverka med landsbygdens föreningsliv. I den parlamentariskt sammansatta landsbygdskommitténs slutbetänkande (SOU 2017:1) står det att myndigheter och kommuner ska verka för att öka samarbetet och utbyte med föreningar på landsbygden. Samma tankar återfinns i Jönköpings kommuns landsbygdsprogram (Jönköpings kommun, 2014). Som exempel på föreningar nämns byalag som en viktig aktör. Syftet med det är att beslut och åtgärder ska få bättre förankring. Frågan är om byalagen upplever att de är en viktig samverkanspartner till kommunen? I många avseendet har byalagen och kommunen skilda åsikter om vad som borde göras. Samtidigt strävar politiska mål åt flera olika håll och tillgången på ekonomiska medel begränsar både byalag och kommun.

I uppstarten av uppsatsskrivandet när jag letade ämne och inspiration var jag på ett möte med en tjänsteperson på Jönköpings kommun och där kom föreningar på landsbygden på tals och byalag i synnerhet. Tjänstepersonen berättade att kommunen är intresserad av att få reda på mer om föreningarna på landsbygden och hur föreningarna skulle vilja kommunicera med kommunen.

De byalag som är utgångspunkt i uppsatsen är; Bottnaryds byalag, Tovrida by byalag, Ödestugu sockenråd, Uppgränna byalag och Röttle byalag. Alla utom Ödestugu sockenråd har valt att benämna sig själva som byalag. Det framkom inga specifika anledningar till respektive val av organisationsbenämning, sockenrådet ser

sig själva som bygdeutvecklare. Hädanefter kommer *byalag* att användas och då är även Ödestugu sockenråd inkluderat.

Dessa byalag skiljer sig åt i avseende som exempelvis antal medlemmar, aktiviteter och läge. Det finns likheter som binder de samman och exempel på det är avstånd till staden, verka för gemenskap samt att de arbetar opolitiskt. Byalagen visar ofta upp sitt medborgliga engagemang genom att lyfta lokal utveckling och historia via hemsidor och tryckta texter.

1.2 Syfte & Frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur byalag upplever kommunikationen med den kommun som de verkar i. Jag vill förstå hur kommunikationen går till, vad det är som påverkar den och hur den upplevs av människor aktiva i byalagen.

Mina frågeställningar är:

- Vad är det som påverkar hur byalagen kommunicerar med kommunen?
- Hur går kommunikationen mellan byalag och kommun till?
- Hur upplever byalagen dagens kommunikation med kommunen?

2. Tillvägagångssätt

2.1 Teoretiska utgångspunkter

I forskning och litteratur möts man ofta av ordet *lokal utvecklingsgrupp*. Lokal utvecklingsgrupp är ett samlingsnamn, som innefattar olika grupper som jobbar lokalt med utvecklingsfrågor. Exempel på lokala utvecklingsgrupper är byalag, sockenföreningar, samhällsföreningar och bygdekommittéer (Herlitz, 2001). Den här uppsatsen kommer att fokusera på byalag. Litteratur som hänvisas till kan ha ett generellt fokus på lokala utvecklingsgrupper eller använder sig av en annan benämning än just byalag.

Uppsatsens empiriska material är insamlat genom kvalitativa intervjuer med personer som har stark koppling till byalag i kommunen. Även observationer har gjorts i samband med besök på bygderna. Det material som presenteras i uppsatsen kommer till en del bestå av citat, detta för att låta byalagens egna röster komma fram i skrift. Teoretiska analyser och kopplingar av empirin görs för att ge läsaren en djupare förståelse för byalagens utgångspunkter samt för att försöka problematisera. Jag har valt att använda meningskoncentrering som analysmetod. Den innebär att man först plockar ur kärnan ur intervjuerna övergripligt för att sedan gå ännu djupare i det utvalda materialet och hitta nyckelord (Kvale & Brinkmann, 2009). Metoden kan jämföras med en tratt; från början är allt överskådligt, sen förs materialet vidare genom tratten och stycken tas ut som sedan blir till meningar och tillslut nyckelord. Dessa nyckelord har jag använt mig av för att sortera mitt material under teman. Det här är min tolkning av empirin. Jag är medveten om att materialet skulle kunna diskuteras med många andra infallsvinklar. Andra metoder och begrepp än de som jag har valt skulle säkert komma fram till kompletterande resultat än det som presenteras här.

För att kunna sätta mitt empiriska material i ett större sammanhang har jag använt mig av begreppen **tillit** och **nätverk**. Dessa har hjälpt mig analysera empirin och kan ses som verktyg för mig att förstå materialet.

För att kommunikation ska fungera gäller det att det som ska kommunicera samordnar sina tankar, förväntningar och handlingar, samtidigt som aktörerna ska ha en frihet att handla som de vill, alltså utan tvång (Luhmann I: Engdal & Larsson, 2011). Frivillighet gör att ett förnuft och ett samspel mellan aktörerna måste infinna

sig för att kommunikationen ska fungera. Luhmann påpekar även att förmågan att utveckla tillit till varandra är en nyckel för att kommunikationen ska fungera (Ibid). I uppsatsen är aktörerna kommunen och byalagen. Kommunens perspektiv på hur kommunikation går till undersökts inte i studien, detta leder till att det inte är en hel bild av hur kommunikationen fungerar som presenteras. Uppsatsen bygger istället på hur en av aktörerna, i detta fall byalagen uppfattar kommunikationen. Det kommer att redogöras hur byalagen ser på frivilligheten, samspelet och förmågan att utveckla tillit i kommunikationssammanhang. Begreppet tillit kommer att synas genom hela uppsatsen och förutom att gå in på hur tillit utvecklas kommer uppsatsen gå in på hur tillit upprätthålls och bryts ner.

Tillit är säkerheten i ens egna förväntningar (Luhmann, 1979). Alltså förväntar människan sig att det ska gå till på ett visst sätt på ett möte och om det gör det, kommer den situationen bekräftas och en känsla av tillit för situationen infinner sig. Har man *rätt* förväntningar skapas tillit. Detta kommer att diskuteras i texten och behandla de olika förväntningar byalagen har på kommunen. När handlingar motsvarar det som förväntas, uppstår det ett samförstånd mellan grupper, individer eller samhällsinstitutioner. Förväntningar behöver vara ömsesidiga ifall de sociala relationerna och samhället ska fungera (Engdal & Larsson, 2011). I en relation måste tilliten finnas där från den ena aktören innan tillit ifrån den andre aktören kan utvecklas (Luhmann, 2005). Det är detta samförstånd som behövs för att kommunikationen mellan byalag och kommun ska fungera så bra som möjligt.

I forskningen om landsbygd och civilsamhälle är socialt kapital ett centralt begrepp. Då socialt kapital, tillit och förtroende ofta diskuteras tillsammans och i en mening har en liknande innebörd, har jag liksom Rotstein valt att samla tillit, förtroende och socialt kapital som ett begrepp, och kommer fortsättningsvis i texten att tala om det som tillit. Det finns både vertikal och horisontell tillit (Rothstein, 2003). Det vertikala syftar på tillit upp i samhällsstrukturen, exempelvis byalag till kommunalråd eller tjänsteperson. Den horisontella syftar på tilliten till de som befinner sig på samma samhällsnivå, exempelvis byalagsmedlem till ordförande. Det krävs tillit ifall ett samarbete ska fungera effektivt och då krävs det att aktörerna litar på varandra. Byalagens kommunikation bygger på samverkan och relationer mellan olika aktörer, och med hjälp av begreppet tillit har jag kunnat finna teman och nyckelord i empirin.

Genom att lokalisera de olika nätverken som framkom i min empiri, kunde jag hitta olika mönster i materialet. Ett nätverk används för utbyte av information, tjänster, och liknande och kan uppstå mellan till exempel individer och organisationer. Ett nätverk består av noder och länkar, där noder är grupper av människor och länkarna är interaktionerna mellan noderna (Engdal & Larsson, 2011). I den här studien är noderna exempelvis ett byalag, kommundelsutvecklingsgruppen eller till en enhet på kommunen. Länkarna är interaktionen som uppstår mellan dem, det vill säga de olika kanalerna byalagen och kommunen integrerar, exempelvis över internet, till tjänstepersoner.

Jag har valt att göra de anställda på kommunen anonyma, detta för att ingen ska känna sig uthängd som omnämns av informanterna. För att åstadkomma anonymisering har ändringar gjorts i citaten för att göra dem genusneutrala.

2.2 Intervjuer som metod

Under april månad gjordes fem intervjuer av semistrukturerad karaktär, två av dessa var gruppintervjuer. Frågorna som ställdes var utav öppen karaktär och med informanternas berättelse i fokus. Intervjuer används för att informanten ska kunna berätta om sina erfarenheter samt att det ger möjlighet till att ställa följdfrågor (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjuerna spelades in och genom att inte ta anteckningar behölls fokus till samtalet. Efteråt sammanställdes intervjuerna i bandprotokoll, för att få en övergripande bild av intervjun och ge möjlighet att analysera materialitet. Inspelningarna sparades för att ha som reserv ifall dokument skulle försvinna och för att kontrollera att citat som används är korrekta.

Informanterna har intervjuats med avstamp i deras roll i byalaget. De positioner som är representerade i uppsatsen är ordförande, byfogde, styrelsemedlem, medlem, ansvarig för festkommittén. Byalagen har själva bestämt vilka individer som ville närvara under intervjuerna. Resultatet påverkas säkerligen av informanternas personliga erfarenheter och åsikter, detta kommer dock inte att diskuteras i uppsatsen. Intervjuerna skedde i bygdegårdar eller i informanternas hem, på den plats där byalaget verkar.

2.3 Observationer

Observationer av den fysiska miljön genomfördes i samband med intervjuer och vid vistelse runt omkring landsbygden. Observationer utgör ett komplement till

intervjuerna. Genom att besöka alla platser skapas egna intryck hos mig, som är väsentliga för att få en djupare förståelse för platsen. Det kan vara saker som en förstagångsbesökare lägger märke till men som är självklart för de boende eller något som informanterna inte tar upp men som kan observeras (Kajiser & Öhlander, 2011).

2.4 Avgränsning

Den geografiska avgränsningen i uppsatsen är Jönköpings kommun och fältarbetet är utfört innanför kommungränsen. Byalagen är geografiskt spridda över kommunen. En annan begränsning som bidrar med avgränsningen är antalet byalag och att det inte finns något register där alla byalag är registrerade. Svårigheterna med att hitta byalag bidrog till de som hittades också blev utvalda och i första skede kontaktade via mejl eller via telefon utifrån den kontaktinformation som fanns att tillgå via internet. Den begränsade tiden som är avsatt till kandidatuppsatsen gjorde att inte fler byalag och likande föreningar intervjuades eller att kommunens uppfattning över hur kommunikationen går till presenteras.

3. Bakgrund

3.1 Vad är ett byalag?

Ett byalag är ofta en lokalutvecklingsgrupp som i sin tur är en grupp, oftast helt ideellt, som verkar för att gynna den lokala platsen och de som bor och verkar där (Forsberg, et al., 2002). Byalag startas oftast på platser efter att kommunen har dragits tillbaka helt eller delvis, genom att exempelvis stänga ner offentlig service (Herlitz, 2001). Centraliseringen har bidragit till att makten samlas på ett fåtal platser istället för att vara jämt utspridd i landet. Genom att bilda ett byalag och börja samtala om platsen växer mycket engagemang som sprider ringar på vattnet och skapar mer livskvalité hos de boende (Ibid). Att organisera sig tillsammans skapar trygghet och gemenskap för de boende (Arvidsson, 2014). Både Herlitz (2001) och informanterna styrker att i byalagen jobbar medlemmarna tillsammans för att göra det bästa för sin bygd, många ideella timmar läggs ner. De som är aktiva motiveras ofta av att den ideella tiden de lägger ner med att det är kul och att de gör det för att det behövs (Ibid).

Byalag är nu och även historiskt sett en förening med stark lokalanknytning (Arvidsson, 2014). Byalag är en gammalsvensk tradition och i flera hundra år har jordägande bönder gått ihop och bildat byalag, idag är det inte bara bönder i byalagen. I de allra flesta byar fanns det byalag förr, där togs beslut om när man skulle skörda eller när man skulle flytta korna till de gemensamma betesmarkerna. Det ansågs att de som berörs av en fråga också ska vara med och besluta om den vilket man fick chansen till i byalaget (Ibid). Förr skickades representanter från byalagen till sockenstämman som hade ett lite större upptagningsområde men fortfarande väldigt lokalt. Fram till 1952 innan kommunsammanslagningarna var detta en kort väg för medborgarna att lämna åsikter och förslag, och fungerade närmast som direkt demokrati (Herlitz, 2001). Att det skulle genomföras kommunsammanslagningar i Sverige beslutades på 1940-talet och genomfördes första gången 1952, och pågick fram till 1974 i olika perioder. Detta för att många kommuner ansågs vara allt för små för att vara rationella nog samtidigt som de avbefolkades snabbt med den rådande urbaniseringen (Ekström von Essen, 2003). När kommunsammanslagningarna hade genomförts försvann möjligheten till direktdemokrati och forum som används tidigare togs ifrån invånarna. Identiteten människorna kände för bygden försvann ofta i samma takt (Herlitz, 2001). När demokratin kändes allt mer långt bort och kommunerna fick ett större intresse för

centrum och staden bildades många byalag runt omkring i landet. I bygderna såg de fortfarande behovet av att ta tag i och få gehör för lokala utmaningar (Ibid).

De byalag som är med i studien gör inte det av partipolitiska skäl och är således ingen spegling av partipolitiken i kommunen. Byalag har ofta demokratisk grund och går efter principen *en medlem, en röst* och kan då liknas till en så kallad representativ demokrati (Herlitz, 2001). De tar platsen i samhället som den minsta byggstenen i demokratin, den som fanns där innan kommunsammanslagningarna men är till skillnad ifrån kommunen helt partipolitiskt obundet (Ibid). I Ödestugu såg de under 80-talet just det här behovet med att utveckla bygden utan att vara knutna till politiken eller någon specifik ideologi. Nils-Erik ifrån Ödestugu beskriver följande,

1984 ja då förstod han att vi kan inte driva utveckling i Ödestugu genom Centern bara, utan det finns ju inte så många centerpartister. Utan vi måste bilda ett sockenråd som tar tillvara på allas intressen. Där även vänsterpartisterna, miljöpartisterna oavsett vad du har för politisk bas, så kan vi samlas för Ödestugu intresse. Och det tror jag är jätteviktigt.

Precis vad som uppmärksammades i citatet är det viktigare för bygden med gemensam platsideologin än en särskild partiideologi, då kan de lättare samlas och enas under gemensamma nämnare (Herlitz, 2001).

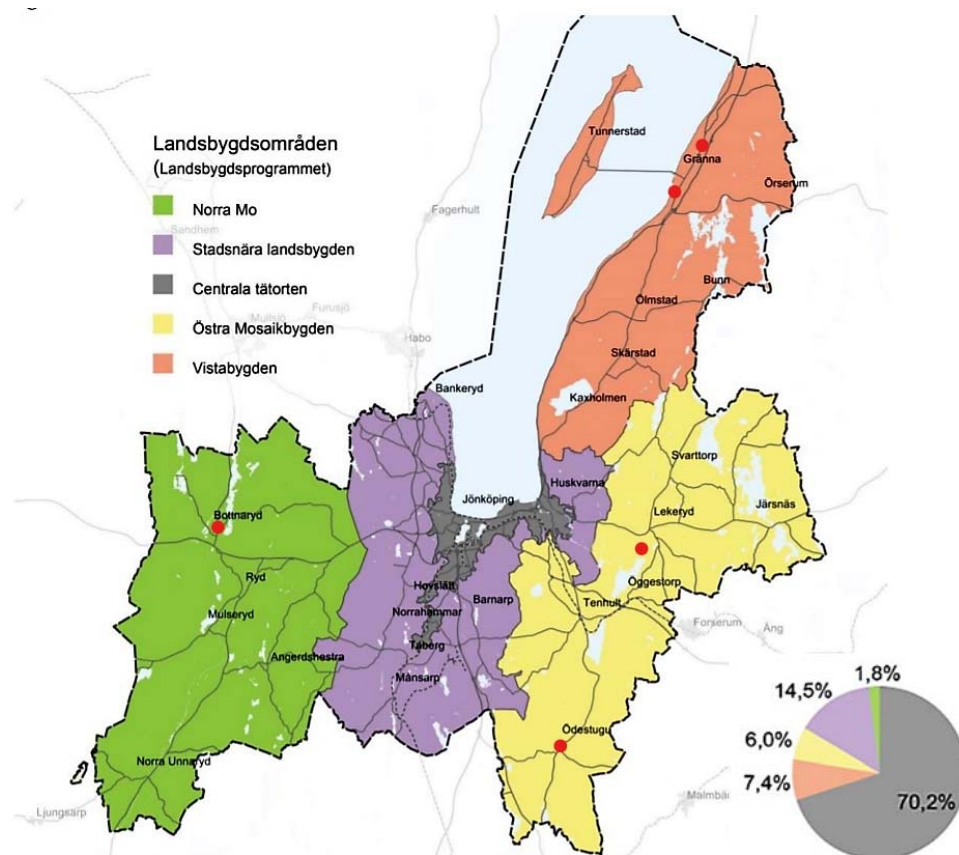
3.2 Jönköpings kommun och dess landsbygd

I studien har jag riktat mitt fokus mot byalag på landsbygden i Jönköpings kommun. Eftersom Jönköpings kommun är min hemkommun och jag har personliga erfarenheter av att vara med i ett byalag, föll det sig naturligt att göra min undersökning där. Det har varit till min fördel att jag känner till flertalet av orter och platser när jag har rört mig runt och träffat informanter. Inga intervjuer skedde dock med personer jag känner och inte heller i byn som min familj kommer ifrån. Detta för att jag ville vara öppen för nya infallsvinklar och aspekter än min förut fattning.

I Jönköpings kommun bor det drygt 137 000 personer (SCB, 2017). Kommunen har i nuläget en befolkningsökning (Ibid). Jönköpings kommun har valt att dela in kommunen i fyra olika landsbygder; Norra Mo, Stadsnära landsbygden, Östra Mosaikbygden och Vistabygden (Jönköpings kommun, 2014). Landsbygdsområdena har olika försättningar och karaktärer, som beskrivs kortfattat i landsbygdsprogrammet som Jönköpings kommun har utformat. I jämförelse med

kommuner i samma storlek har Jönköpings kommun högre andel jordbruksföretag (Jönköpings kommun, 2013). Den mesta av jordbruksmarken ligger i landsbygdsområdet Vistabygden (Jönköpings kommun, 2014). I Norra Mo där det är mestadels skogsmark och området har lägst befolkningsantal (ibid). På kartan nedan i cirkeldiagrammet kan vi se att det är en stor koncentration av befolkningen över 70% som bor i centralorten Jönköping.

Figur 1: Karta över Jönköpings kommun och de olika landsbygderna. Cirkeldiagrammet visar befolkningsfördelningen i kommunen. De röda prickarna är platserna som byalagen kommer ifrån. (Illustration Jönköpings Kommun med egen bearbetning)

Byalagen jag har träffat har varit fördelade följande i landsbygderna; ett ifrån Norra Mo, två ifrån Östra Mosaikbygden och två ifrån Vistabygden. Kommunen väljer att prata om flera olika landsbygder och är inte själva med att göra det utan det är något som har lyfts av forskning inom ämnet (ex. (Westholm & Waldenström, 2008)). Att skilja ut de olika landsbygderna har kommunen valt att göra för att lättare kunna samverka, planera och sköta marknadsföring (Jönköpings kommun, 2014). För de boendena i respektive område hoppas kommunen att detta ska leda till ökad stolthet och känsla för platsen. I samråd med lokala aktörer och

genom att studera gamla sockengränser drogs gränserna mellan landsbygdsområdena. Att använda de gamla gränserna har två syften enligt kommunen, det ena är att historiska människor känner fortfarande ofta än idag tillhörighet till sin socken, och det andra är att den statistik över befolkningen som finns registrerad är socken baserad (Ibid).

Nedan är en kort beskrivning utav byalagen och informanterna:

Ödestugu: Sockenrådet arrangerar event och driver samhällsfrågor med tydlig anknytning till Ödestugu. Beläget i kommunens södra spets i vad kommunen kallar Östra mosaikbygden. I Ödestugu socken bor cirka 450 personer varav cirka 90 bor i byn. Här intervjuades Nils-Erik ordförande, Sofie styrelsemedlem och Fredrik medlem. Sofie och Fredrik närvarade inte under hela intervjun.

Bottnaryd: Byalaget har två ben att stå på, ungdomsverksamhet och fiskekortförsäljning och har cirka 200 medlemmar. Bottnaryd var det ända byalaget jag kunde hitta i den stora skogspräglade landsbygden som benämns som Norra Mo, tillskillnad mot vad namnet vittnar om är det här de yttersta västra delarna av kommunen. Byalagets ordförande Ann-Christine intervjuades i föreningens hyreslokal i centrumhuset i Bottnaryd.

Röttle: Byalaget har funnits sedan 1960-talet och idag har de cirka 80 medlemmar. Byalaget värnar om historien och bygdegården Krogen, som är byns mötesplats. Röttle är en gammal kvarnby som ligger strax söder om turistorten Gränna och tillhör Vistabygden. Här intervjuades Agneta som sitter i festkommittén i byns byalag.

Uppgränna: Som namnet skvallrar om ligger Uppgränna norr om Gränna också i landsbygdsområdet Vistabygden. Byalaget har ca 140 medlemmar och har det senaste året byggt om bygdegården, så pass lyckat att de nyligen tog emot pris för Bästa bygdegård 2018 i regionen. I bygdegården träffade jag Inger som är byalagets byfogde, motsvarande ordförande.

Tovrida by: Byalaget arbetar för gemenskap och att bevara byns historia, aktiviteter som gårdsvandringar har genomförts i en kombination av dessa intressen. Tovrida by ligger mitt i landsbygdsområdet Östra mosaikbygden. Bernt som är ordförande och styrelsemedlemmen Carl Johan intervjuades i byn där det bor cirka 25 familjer.

4. Byalagets roll i samhället

Landsbygden är en del av samhället, vid vissa tillfällen tar och får den mer plats än vid andra. Det kan bero på många faktorer så som det ideella engagemanget, synliggörande ifrån kommunen och behovet av att något behöver förändras. Lokalbefolkningen är de som ofta har bäst koll på vad som funkar på deras plats, hur kunskapen mottages och tas till vara på är en viktig aspekt i vilken roll byalaget får i civilsamhället.

4.1 Lokal kunskap

Innan alla kommunsammanslagningar som skedde under 1900-talets senare del fanns kommuner och deras organisation närmare sina medborgare. En fördel förr var att personer med makt var mer knutna till bygden och kände till bygdens utmaningar och möjligheter (Zimmerman & Rolandsson, 2008). Nätverken mellan medborgare och kommun var på det sättet enklare att använda och tilliten kunde lättare byggas upp. Det fanns personer med politiskt inflytande eller andra personer som hade mycket att säga till om i de flesta byar. Att det är viktigt att sådana kontakter finns bekräftas av Nils-Erik,

När vi bildade det här -83, då var ju rektorn här borta, det var ju hon som drev igenom den första ombyggnationen, som ett arbetsmiljöärende. För att det var så dåligt.

Detta exempel är berättat ifrån tiden efter kommunsammanslagningarna men det visar att det har skett en fortsatt centraliseringen även efter att kommunsammanslagningarna hade upphört. Behov av interaktion kvarstår i samhällen även fast det är längre väg att gå i det mycket mer centraliserade samhället jämfört med hur det var innan kommunsammanslagningarna och urbaniseringen. Att ha personer med makt knutna till platsen är fördelaktigt ifall man vill driva igenom förändringar. Rektorn i exemplet hade en kortare väg upp till samhällsstrukturens makthavare än en exempelvis småbarnsförälder skulle ha haft, interaktionen till kommunen kan tänkas gått smidigare just för att det fanns en rektor i byn.

Föreningar som byalag som har stark anknytning till platsen ser behoven i bygden på ett helt annat sätt än vad kommunen har möjlighet att göra. Lokalkännedom leder till ökad förankring till platsen. Kommunen måste öka sin lokala närvaro för att kunna värdera information och anpassa lösningar så det passar i den lokala kontexten (Holgersson, 2017). Detta för att fortsätta fylla det behovet av lokalanpassade

lösningar som byalagen känner även nu när kommunerna inte är lika nära. Med hjälp av lokalkännedomen bygger byalagen upp sina verksamheter på platser som oftast glöms bort i efterdyningarna av centraliseringen (Hultman, 2015). Att byalaget i Bottnaryd driver en ungdomsgård är självklart för dem. Barnen har ett behov av att komma hemifrån och byalaget erbjuder dem en säker och trygg miljö att vistas i. Byalaget har kunskapen om det lokala behovet. På andra platser i kommunen finns kommunala fritidsgårdar som är öppna för barn och ungdomar. Byalaget i Bottnaryd har fått fylla det hålet som kommunen har lämnat, Ann-Christin berättar,

Det hade ju inte hänt något [utan föreningar] och det är det man tycker är så synd. [...] Ingenting kommer av sig själv.

Hon berättar om sin oro över att det ideella engagemanget ska försvinna och vad som skulle hända då. Kommer det behöva bli väl dåligt för barnen för att ett nytt ideellt arbete skulle startas upp eller kommer kommunen behöva ta steget in och agera när inte civilsamhället gör det?

Idag håller kommunen på att bygga en helt ny förskola i Ödestugu. Detta hade enligt byalaget aldrig hänt ifall inte de hade funnits och kunnat driva frågan. Om inte byalaget gång på gång påtalat behovet av en ny förskola hade troligtvis inte kommunen varit mitt uppe i sin byggnation just nu. Det är inte första gången byalaget pressar kommunen till handling. Skolan är ny, och i anknytning till den står en fin idrottshall och ett bibliotek. Det har inte varit en dans på rosor och Nils-Erik berättar ”Det finns tjänstemän som har sagt till mig -det blir inte ett nytt tak i Ödestugu”. Kommunen har från att ha varit väldigt aviga och motstridiga nu byggt upp den samhällsservice som civilsamhället efterfrågade, Informanterna uttrycker det som att kommunen, tillslut gav med sig. Detta tack vare att en tillit sakta byggs upp mellan byalaget och kommunen. I Ödestugu gav förskolan ett stort lyft för bygden, de har kämpat för att få en ny förskola och nu har kommunen gått med på att bygga en. Det har lett till ökad mångfald bland invånarna, då barnfamiljer nu vågar söka sig dit och att deras barn får samma rättigheter och möjligheter som de barn som bor centralt. Byalaget har tagit sin plats i samhället och fått saker att hända när det har blivit allt för dåligt ställt, som det var med arbetsförhållandena på skolan. När något har fallit hela vägen till botten, då ökar civilsamhällets vilja att göra något åt situationen och som medborgare börjar de påtala att de är i behov av hjälp. Kommunen har uppfyllt Ödestugus behov av att bli lyssnade på.

4.2 Vi mot dom

Det är skillnad på stad och land, men vissa skillnader behöver inte finnas där medan andra är självklara. En centralisering av statliga instanser i kombination med kommunsammanslagningar har ökat avstånden både fysiskt och mentalt för landsbygdsborna (Herlitz, 2001). Vilket har enligt de studerade byalagen lett till en känsla att ett *vi mot dom* finns, dom syftas till stadsbor, tjänstemän och kommunen. När ett vi och dom utvecklas bildas en kravkultur gentemot varandra (Ibid). I stället för att samarbeta väljer aktörerna att poängtera sina rättigheter och kräver att den andra ska göra något åt det.

På landsbygden får ideella kämpa för att höras och för sina rättigheter, byalagen uppfattar att detta utgör en skillnad mot situationen för de medborgare som bor i staden. Nils-Erik berättar, ”Ja för vi har ju jobbat mycket, mer ideellt om man jämför med en vanlig kommuninvånare.” De ideella timmarna är många och de behövs för att det ska hända något på platsen till skillnad mot i staden där kommunen och marknaden är mer närvarande. För att landsbygdens medborgare ska ha samma rättigheter som andra, krävs det ofta att en lokal utvecklingsgrupp så som ett byalag börjar driva utvecklingsfrågor, vidare berättar Nils-Erik,

Men vi är väldigt ödmjuka med vår kommunikation. Vi påtalar behovet och jag tycker det ska vara samma rättigheter här ute. Barnen här ska ha samma möjligheter. Och personalen ska ha samma bra lokaler som dom har överallt annars. Så är det ju.

Många byalag fastslår att det inte bara är att påpeka behovet och sen löser kommunen problemet, utan byalagen behöver oftast kämpa och tjata för att få uppmärksamhet ifrån kommunen. Flera beskriver det som att de känner sig som David, som kämpar mot Goliat. Berättelser som, ”man har stångats lite mer” och ”man får ju kämpa för allt ting, jag fick ju kämpa för att få två soptunnor” och ”vi ju hållit på o jagat i många många år [...] Men det är klart vi får ju kämpa, för o jobba för att vi finns och få gehör, så är det ju.” framkommer under intervjuerna.

Att ställa stad och land emot varandra kan vara riskabelt och detta poängterade även ett byalag, Nils-Erik berättar

Man behöver bägge delar, men landet får inte bli ett museum heller. Men tex lantbrukarna har ju varit motorn i landet men nu är det en bonde som sköter hela socknar. Det får ju konsekvenser och då måste det dit annat och då kanske digitalisering kanske är en sån grej.

Som nämns ovan är digitaliseringen en sån sak som flera byalag tar upp och de tror att när fibern är färdigbyggd kan den bidra till öka jämlikheten mellan stad och land. Dock poängterar alla att det är orättvist att de som landsbygdsbor ska behöva betala mycket mer än vad stadsborna gör samt lägga ner många ideella timmar på att få det genomfört.

På samma sätt som det finns en ojämn maktbalans mellan stad och land generellt i Sverige (Rönblom, 2014), så finns det här en ojämn maktbalans mellan staden Jönköping och de olika landsbygderna. Kommunerna måste bli bättre på att fånga upp byalagen och ta tillvara på deras engagemang och uppmärksamma detta. I den rådande demokratiska strukturen ges det sällan förutsättningar till det, utan kommunen behöver vända sig till nya metoder och verktyg för att lyfta byalagen (Herlitz, 2001).

För att komma ifrån kravkulturen och känslan vi mot dom, kan aktörerna byta kunskap med varandra. Genom att byalagen fick lära sig om hur politiken och beslutsprocessen gick till, samt att kommunen fick kunskap om hur det ideella arbetet fungerar och var det finns. När de vet mer om varandras olika roller, kan de sätta rätt förväntningar på varandra och på så sett öka tilliten. Med hjälp utav kunskapsutbyte skulle den vertikala tillit och kommunikationen mellan byalagen och kommunen som är högre upp i hierarkin förbättras. Både byalagen och kommunen skulle kunna bli bättre i sin kommunikation mellan varandra, om de först lärde sig mer om varandra (Herlitz, 2001).

Många av byalagen förstärker känslan av ett *vi*, genom att poängtera att de vill vara för sig själva. Uttryck liknade "Vi kör vårt", "mest för oss själva", "vårt eget race" och "sköta oss själva i byns angelägenheter" framkommer under intervjuerna. De vill klara sig själva samtidigt som de vill att kommunen tar kontakt med dem, det leder till dubbla budskap. Detta kan också vara ett uttryck för att byalagen inte vill vara en del av något större sammanhang utan vill behålla sitt fokus i det lokala.

4.3 Ideella kraften

Att föreningar har större påverkansmöjligheter än en ensam person är en stor fördel och en drivkraft hos byalagen. Om de engagerade människorna inte hade gått samman i byalag och drivit frågor och aktiviteter tillsammans hade landsbygden i

Sverige sett helt annorlunda ut. Av Nils-Erik från Ödestugu uttrycker följande vilket bekräftar vikten av den ideella kraften i samhället,

Enskild person det är. Alltså. Hade vi inte haft sockenrådet så då hade det inte varit någon idrottshall där borta, ingen skola, inget bibliotek, ingen ny förskola. Jag tror inte vi hade haft skolan kvar faktiskt. Det hade inte varit någon som hade sett. Det hade varit dän alltihop. Ja. Det hade inte varit någon som hade kunnat stängas emot kommunen själv.

För att det ska hända något på en plats där kommunen inte är lika närvarande kvävs det många ideella timmar och engagemang. Detta driv hamnar inte allt för sällan samlat i ett byalag. Många byalag har som mål att utveckla bygden de verkar i och det faller sig ganska naturligt att de tar tag i små och stora frågor som rör bygden. Det är viktigt att komma ihåg att byalag jobbar helt ideellt. Om dessa personer inte skulle engagera sig ideellt skulle det inte finnas någon samlad röst för kommunen att kommunicera till och inte heller för landsbygdsbefolkningen att kommunicera ifrån. Många av de studerade byalagen har det svårt att få ihop det ideella engagemanget som behövs för att driva frågor mot kommunen eller genomföra egna aktiviteter. Ibland annat Uppgränna upplever de att det är svårt att konkurrera med andra föreningar, som också behöver den ideella kraften. I andra intervjuer lyfts en förståelse för att barnfamiljer ofta har fullt upp ändå och att byalagen inte kan kräva att de ska lägga ner många ideella timmar. Inger påpekar att det är många av de som nu bor i byn som inte känner samma platstillhörighet såsom byborna gjorde förr,

Nu har det flyttat in folk, snickare, folk som jobbar i Jönköping och som bara bor här. [...] Och man bryr sig inte om den här gemenskapen som förr fanns i byn.

I dagens samhälle är folk mycket mer rörliga och det gör att platsen inte blir lika viktig. Den behöver inte fylla samma behov som förr, varken gällande social förankring eller fritidsaktiviteter. Nu är det enkelt att åka någonstans som har det byborna är ute efter istället för att lägga ner många ideella timmar på att skapa det själv. Exempelvis om fotbollsplanen växer igen är det många som tycker det är smidigare att åka till orten bredvid och använda deras plan, istället för att samla ihop folk för att hålla den egna i bra skick. Detta påverkar det lokala nätverkets länkar mellan byborna, det blir svagare och interaktionen knackigare, vilket också leder till att den horisontella tilliten fungerar mindre bra.

Det alla byalag vittnar om är att det krävs en person som strävar framåt och är bra på att nätverka för att det ska hända något. I flera av byalagen benämns denna person som eldsjäl och är ofta en pensionär, de har mer tid och tycker det oftast är kul att göra något som både är viktigt för bygden och ger dem ett socialt sammanhang. Personen hamnar oftast på ordförandeposten. Det är viktigt att medlemmarna i föreningen känner tillit till eldsjälen, för att det ska funka och att de inte ska känna sig överkörda.

För att öka viljan och orken hos de ideella, har de i Ödestugu byggt en bagarstuga med vedugn på medlemmarnas initiativ med ideell arbetskraft. De poängterar att det inte bara får vara massa arbete när man är med i en förening utan att det är viktigt att medlemmarna känner att de får ut något av all den ideella arbetskraften de lägger ner, nämligen lokal motivation.

5. Kanaler till kommunikation

Det finns flera olika sätt byalag kan kommunicera med kommunen. Det går att ringa, mejla eller besöka. Vem eller vart de vänder sig skiljer sig åt mellan byalagen. Några väljer att kommunicera genom Jönköpings kommuns kommunutvecklingsgrupper och andra direkt till ett av kommunalråden. Detta grundar sig i lokala förutsättningar, kunskap och traditioner i bygden.

5.1 Landsbygden och dess uppkoppling

Samhället och tjänster blir allt mer digitaliserat. Denna digitalisering medför nya möjligheter att kommunicera med kommunen. För att såväl medborgarna och byalagen ska känna tillit till myndigheter och kommuner krävs det att de är närvarande även på landsbygden, samt att vid mer komplicerade fall få personlig kontakt och inte bara information och hjälp över internet (SOU 2017:1, 2017).

Kommunen har en vision om att det ska bli lättare för landsbygdsmedborgarna att komma till tals, lämna åsikter och få feedback, när ny teknik utvecklas (Jönköpings kommun, 2014). Byalagen är inte lika övertygade om att det kommer bli lättare och ser inte att det skulle vara någon större skillnad mot dagens kommunikation. Inger påpekar att, ”vi har ju mejl ändå även fast vi inte har fiber”. I Tovrida by resonerar de liknade kring ämnet,

Ja digitaliserat är det ju nu med. Det undrar jag ju om det blir någon skillnad. [...] Vi tittar gärna efter information på nätet och försöker ta kontakt den vägen.

De digitala kanalerna leder just sällan till kommunikation utan stannar oftast vid informationsspridning (Zimmerman & Rolandsson, 2008).

Idag använder alla byalag sig av kommunikation över internet till sina medlemmar, allmänheten och till kommunen. Detta sker genom Facebookgrupper, mejlutskick och via aktivitetskalendrar på byalagens hemsidor. Kommunen använder också internet för att sprida sin information. Detta sker i en standardiserad form, för att passa så många som möjligt i kommunen. Informationen av den typen är oflexibel jämförelse med en personlig kontakt. Om den information som kommunen sprider vänder sig till ett alldeles för stort spektrum av medborgare tappar läsaren tilliten till materialet (Zimmerman & Rolandsson, 2008). Det är viktigt för kommunen att göra information hyfsat smal om den ska komma till nytta för medborgarna och deras

organisationer. Zimmerman och Rolandsson (2008) visar på att det finns en generell oro över att de personliga kontakterna med myndigheter kommer att försvinna och istället ersättas med internetbaserad kommunikation. Det framkommer även att den personliga kontakten som finns idag som komplement till informationen på internet önskas vara kvar som den är i dagens läge, detta är något som även bekräftas av mina informanter.

När byalagen ska söka aktivitetsbidrag från kommunen, måste det från och med i år ske över internet via kommunens hemsida och om ansökan är korrekt för kommunen över bidraget till föreningen. Detta är ett exempel på när byalagen använder internet som kanal för kommunikation med kommunen, andra tillfällen där internet används är kommunikation över mejl.

5.2 Kommundelsutvecklingsgruppen

År 1999 började Jönköpings kommun med något som de kallar kommundelsutveckling, detta för att öka delaktigheten från de boende i de olika kommundelarna. I dagsläget finns det 14 områden som de jobbar i. Från början hette projektet centrumutveckling, trots att de har bytt namn är det fortfarande fokus på tätorterna på landsbygderna (Jönköpings kommun, 2015). För kommunen är en kommundel samma sak som en tätort på landsbygden, och det är lite otydligt i deras information om hur mycket landsbygd runt omkring som räknas med i kommundelen.

De byalag som jag träffade ligger alla i ett sådant område där kommunen arbetar aktivt med kommundelsutveckling. Där ska det ges möjlighet för medborgarna att påverka planering och utveckling i området på både lång och kort sikt (Jönköpings kommun, u.d.) Genom kommundelsutvecklingen vill kommunen även stärka identiteten, öka delaktigheten och sprida information (Ibid). Kommundelsutvecklingsgruppen får en budget och kan fördela det lokalt ifall efterfrågan finns (Jönköpings kommun, 2015).

Den lokala utvecklingsgruppen har lite olika struktur och det beror främst på intresse och lokala förutsättningar. Finns det inget engagemang på den lokala platsen blir det heller ingen verksamhet. Ett av syftena är att ha ett underifrånperspektiv för att främja medborgarinkludering (Jönköpings kommun, 2015). Att det finns en frivillighet i att vara med i gruppen är positivt då kommunikation inte utvecklas väl

när det är tvång och måsten. Gruppen är ihopsatt av personer från organisationer och föreningar. De ska föra talan för sin förening och ta med information tillbaka till föreningen. Inger ifrån Uppgränna berättar,

Jag har varit med sen början via hembygdsföreningen. Det har liksom försvunnit den tanken varifrån man är, man sitter där som en tänkande representant. Det har gjort mycket för Gränna.

Som Inger berättar har det gjort stor skillnad i Gränna vilket både Uppgränna och Röttle bybor har haft nytta av. I Ödestugu har de däremot en känsla av att kommunalutvecklingsgruppen bara pratar om Tenhult centralort. De känner inte någon personlig kontakt med projektledaren, på samma sätt som byalagen runt Gränna vittnar om att de har. Ödestugu känner sig varken sedda eller lyssnade på i kommunalutvecklingsgruppen nuvarande struktur, Nils-Erik berättar,

När staten talar om landsbygd då är det Norrahammar, Taberg, Tenhult, det är inte vi, eller det är vi också. Men då tar dom liksom över, då försvinner liksom vi som är allra längst ut. Och därför så åkte jag inte dit sen, då är dom så många så att de går inte göra sig hörd.

Ödestugu är den bygd som ligger längst ifrån någon större ort och i och med att kommunalutvecklingsgruppen främst sysslar med centrumutveckling, kommer den inte till så mycket nytta för föreningar på landsbygden i kommunen. De båda byalagen runt Gränna har väldigt nära till Gränna centralort vilket gör att de känner större samhörighet. Kommunalutvecklingsgruppen strider även den om det ideella timmarna. Flera av byalagen påpekar att de som ideella inte har tid för hur många möten som helst. De medlemmar som arbetar ideellt bestämmer själva hur mycket tid de vill lägga ner och när de känner för att göra det. I Tovrida by har en kombination av att inte känna sig hörd, tidsbrist och att det inte har varit intressant gjort att man slutat gå på kommunalutvecklingsgruppens möten. Bernt säger att,

Vi ska ju haft en representant med i den här [kommunalutvecklingsgruppen] men det har varit svårt. Vi har haft någon där, men det har varit för tråkiga möten. Det har nog spritt sig bland styrelsemedlemmarna att det var inga roliga möten. Men det är nog den vägen som man sa gå om man vill ha fram något.

Det gör att denna kanal för kommunikation fungerar olika bra för de olika byalagen. Där det fungerar bra byggs den vertikala tilliten upp, där det går att samordna tankar, förväntningar och handlingar samtidigt som kommunalutvecklingsgrupperna

drivs av stor frivillighet. Detta stärker och bygger upp tilliten till kommunen och är ett exempel på där de olika noderna interagerar och får ett samförstånd för varandra. Men där det inte fungerar som i Tenhults kommundel, byggs känslan av vi mot dom upp ytterligare och den bryter istället ner tilliten.

Vad som är värt att notera är att inte Bottnaryds byalag nämner något om kommundelsutvecklingsgruppen. Detta kan bero på flera olika anledningar, men min spekulation är att de inte ser det som en kanal för kommunikation eller att de helt enkelt inte vet om att kommundelsutvecklingsgruppen finns, trots att de ligger mitt i centralorten.

5.3 Direkt kontakt

En annan ingång till att kommunicera med kommunen är den direkta kontakten med tjänstepersoner och kommunalråd. De studerade byalagen påpekar att den möjligheten har förändrats mycket sen förr. Byalagen berättar om hur de tidigare ordförandena bara har lyft på luren för att få prata med någon på kommunen. Agneta ifrån Röttle byalag berättar,

Han ringde upp folk och skällde ut dom på sin tid, det var effektivt, men det skulle inte funka idag. Det funkade då. Då var det en direktkontakt.

Ett annat exempel lyft av Nils-Erik ifrån Ödestugu,

Då var det mycket enklare på den tiden då, då ringde han bara till vägverket och sa att vi vill ha asfalt istället. [Och då var svaret] -då ska vi väl ordna det.

Idag upplever byalagen att det är mycket krångligare, dels på grund utav att det är svårt att veta vart och till vem de ska vända sig och dels behöva vänta på svar via en mejlkontakt. Innan genomförandet av kommunsammanslagningarna 1971 (Jönköpings kommun, u.d.) belyser flera utav informanterna att då fanns det en allmän känsla i bygden om en lätthet och möjlighet att påverka makten. Den makten var bokstavligen inte lika långt bort då. Detta bekräftar Agneta,

Ja det var det ju, definitivt. Det var ju mkt mindre man kände ju alla. Det är nog många som saknar den dialogen mer direkt. Man har ju försökt det här med kommundelar, men det har ju inte riktigt funkade det heller.

Tack vare att länkarna mellan noderna var kortare förr var det lättare att kommunicera och den vertikala tilliten var större. Byalagen hade också en annan typ av förväntningar på kommunen, de förväntade sig att kommunen skulle svara när de ringde och detta visste kommunen om och kunde på så sätt leva upp till den rollen, detta för att kunna behålla tilliten ifrån föreningarna sida.

Något som var återkommande vid flera utan intervjuerna var att byalagen hade bjudit ut politiker eller tjänstepersoner till bygden för att visa upp problem. Det är exempel på direkt kontakt. Vid flertalet tillfällen hade några av byalagen i studien försökt nå ut till kommunen utan att få någon respons och att bjuda ut representanter ifrån kommunen till platsen har varit ett sista alternativ. I Ödestugu lyfte Nils-Erik följande exempel om hur en del i processen om den nya förskolan gick till,

När det gäller förskolan så bjöd vi ut politiker, högsta chef på kommunen och hans stab, de var fem sex stycken här. Vi bara berättade hur det låg till här ute. Vi har världens sämsta förskola eller Jönköping kommuns sämsta förskolelokal här ute. Nej sa de, ni har en utav de sämsta. Det dröjde bara 14 dagar sen var det inne i rullen.

I Uppgränna fick man också ut ett kommunalråd, men de fick ett nej på sitt krav om en cykelväg in till Gränna. Det berodde delvis på att det är många fler aktörer som måste vara med på beslutet för att det ska kunna gå att genomföra större projekt, som en cykelväg, som markägare. Även Tovrida by byalag har kämpat för en cykelväg och den håller till deras glädje på att byggas i detta nu. De har tillsammans med andra lokala aktörer och föreningar kämpat i många år. Tack vare ett starkt nätverk och samordning av tankar samt lite tur, att kommunen skulle gräva nytt avlopp längs vägen och dels genom direkt kontakt med politiker. Allt detta gjorde att cykelvägen nu kunde börjas byggas.

Byalagen väljer att lyfta exempel som ovan när frågan om hur kommunikationen med kommunen fungerar. Många påpekar att de har fått kämpa och tjatat mycket. Samtidigt som de är nöjda när de tillslut har fått besök och kanske fått igenom sin åsikt. Det kan delvis bero på att det är en förening eller flera föreningar tillsammans som tjarar så har de oftast större inflytande än en enskild person. På det sättet är det större chans att de får en direkt kontakt och kanske till och med ett besök. Det kan också bero på att kommunen är medveten om dagens centralisering och försöker jobba med att synas i periferin. Bernt ifrån Tovrida by byalag sammanfattar ändå denna rubrik, "Kontakten med dom är ju bra, men ett kommunalråd har väl inte så

mycket att säga till om”. Direktkontakten är det inget fel på men frågan är om det leder till någon förändring i lokalsamhället. Byalagen har generellt ganska låga förväntningar på att kommunikationen ska leda någonvart, men de flesta verkar ändå uppskatta den tämligen korta länken till personerna på kommunen. När kommunen uppfyller dessa låga förväntningar tyder det på att byalagen har *rätt* förväntningar och tack vare det känner de sig nöjda.

6. Relation mellan byalag och kommun

En god relation är en förutsättning för en lyckad kommunikation. Hur upplever byalagen relationen mellan dem och kommunen? Det finns berättelser som vittnar om väldigt olika upplevelser. Alla typer av relationer tar långt tid att arbeta upp och går retligt nog väldigt snabbt att rasera.

6.1 Bygga eller rasera

Tillit är en av grundstenarna i en relation. Ett väldigt bra sätt att rasera tilliten är genom svek (Luhmann, 1979). Flera av byalagen vittnar om svek ifrån kommunen, där tilliten har fått sig ett rejält slag även om det var många år sedan glömmer man det inte. I Tovrida berättar Bernt och Carl Johan,

Så när vi kom hit [2000] så var det ett sommarstugeområde vid sjön här nere. Sen någon gång så gjorde kommunen det här till ett planlagt område. Planlagt för nybebyggelse och villor, och drog senare fram avlopp och kommunalt vatten och alla såna saker. Först blev det en plan för fritidsbebyggelse och enbart fritidsbebyggelse. De är lite tråkigt för de som ägde markerna hade fått ett löfte av kommunen att det aldrig skulle bli fast eller permanent bebyggelse. Men kommunen svek sina löften som vanligt.

Detta tyder på brist på kommunikation ifrån kommunens sida. Denna brist på kommunikation kan bottna sig i att kommunen och byalagen har olika förväntningar på varandra och när inte förväntningarna är ömsesidiga är det väldigt svårt att få något samförstånd. De olika förväntningarna kan bottna i att byalagen och kommunen inte vet var de har varandra, vilka roller de båda aktörerna har i samhället. För att kunna bygga upp sin relation måste de erkänna varandras roller i samhället, först då kan tilliten börja byggas upp. När känslan av svek kommer minskar tilliten (Luhmann, 2005) och en känsla av vi mot dom infinner sig ofta (Herlitz, 2001). Nätverket förändras, det kan bli starkare inom gruppen, då man går ihop och är överens om något och svagare mot den aktören man förlorade tilliten till. De olika kunskaperna och personligheterna inom gruppen kan lyftas fram och användas vid protester eller liknande.

Det har gått få förbi att det grävs fiber runt omkring i vårt avlånga land. På landsbygden går det lite annorlunda till i jämförelse med i tätorter, där det är lönsamt för företag att bygga och sälja fiber. Flera byalag vittnar om att de känner sig bortglömda i samhällsutvecklingen. För att boende och föreningar på landsbygden

ska få möjlighet att få fiber, har regeringen beslutat om att ge stöd för utbyggnad av fibernätet. För att få detta bidraget måste de boende gå ihop, vilket på många platser har gjorts i byalag eller så har det bildats fiberföreningar i nya konstellationer. Alla byalagen påpekar att de tycker det är orättvist att de måste jobba hårt för att få fiber och om det inte finns någon eldsjäl blir landsbygden utan. Något annat som är återkommande under intervjuerna är att det kostar väldigt mycket mer att ansluta sig än för de som bor i tätorter. Detta ses ofta som ett svek ifrån staten och många känner sig lägre värderade av kommunen än de medborgarna som bor i staden. Detta leder till att relationen till kommunen blir spänd och kommunikationen försvåras.

Att digitaliseringen har kommit att påverka byalagens kommunikation är inte unikt för just byalag utan det är utbrett över i princip hela samhället. I Bottnaryd berättar Ann-Christin hur det var innan digitaliseringen,

Sluggo [tidigare ordförande i byalaget] hade nog en mer dialog med kommunen, men det var ju innan det blev mer digitalt. Då var det nog lättare. Nu känns det ju ibland som att det inte vill att man ringer och frågar om någonting längre. Nu ska man göra allting digitalt.

Byalagen upplever inte digitaliseringen som någon positiv utveckling ur kommunikationssynpunkt, utan många kommer tillbaka till att det var lättare förr. Det är svårare att bygga upp en relation över internet där känslan av tillit och samhörighet inte är lika tydlig på grund utav den uteblivna personliga kontakten (Rothstein, 2000). Det är på det sättet lättare att skapa en relation till en person än till en institution.

När tilliten är på topp i en relation blir kommunikationen mycket lättare, detta berättar Nils-Erik om,

Det tror jag att vi har levt jättemycket av, att ett upparbetat gott förtroende. Man [kommunen] vågar satsa här man vet att det blir bra, även att det egentligen inte är så många barn som det egentligen skulle vara för att bygga en helt ny förskola. Det funkar alltid, och då vågar man [kommunen] göra det. Och det var så vi kände med bagarstugan med, man är ju van att dela. Det finns inarbetat allt det.

Det är tydligt att kommunikationen mellan byalaget och kommunen fungerar tack vare tilliten och ett samförstånd har uppkommit dem i mellan. Det har delvis skapats genom det som berättades i citatet, ett upparbetat gott förtroende. Luhmann (2005)

har konstaterat att för att skapa tillit behöver den ena aktören göra en riskbedömning av den andra, kommer det vara värt att lita på den för att kanske skapa tillit till varandra i ett andra skede. Kommunen gjorde riskbedömningen att lita på Ödestugu och har på det sättet gjort att Ödestugu har börjat lita på kommunen. Att ge och ta är en viktig del för att ett socialt kapital ska fungera och inte bara utarmas. Nils-Erik berättar vidare hur de har fått relationen att fungera,

Men det här med kommunikation det är ju viktigt. Att man har goda relationer. Att man både får ge och ta, när man ringer in till kommunen och det är någonting, så får man liksom inte bara vara för knölig utan att man får ge och ta lite.

Båda parterna ser en vinning i att hålla en god relation till varandra. De får bägge något ut av relationen, nöjda landsbygdsbor och vettiga lokaler. Drivet som Ödestugu har i sin kommunikation bottnar sig i ett stort behov av att kommunicera och det behovet bottnar sig i centraliseringen och att avståndet som Ödestugu har till annan ort är större än alla andra informanter.

Det är viktigt att byalaget har förtroende till kommunen, men också vise versa. Om inte kommunen känner att de har förtroende för bygden kan det vara svårare att motivera kommunen att satsa just på den platsen och inte välja en annan bygd. Det tar tid att bygga upp tillit men det behövs om man ska samarbeta (Luhmann, 2005). I Ödestugu resonerar de att "Så att, vi har försökt att jobba så här ganska positivt under många år. Och lyfta fram våran byggd." På detta sett har de byggt upp sin relation till kommunen.

6.2 Kommunen personifierad

När byalagen berättar om kommunalutvecklingsgruppen nämner de ofta projektledaren vid namn, det är ett exempel på hur man kan personifiera en tjänsteperson. Gränna var en av två plaster som var först ut i kommunalprojektet (Jönköpings kommun, u.d.). Där har byalagen i Röttle och Uppgränna god kontakt med projektledaren ifrån kommunen och tycker att det generellt funkar väldigt bra. I de allra flesta fall som byalagen nämner projektledaren för kommunalutvecklingen nämner de hen vid namn och refererar knappt till att hen är anställd på kommunen. Exempelvis sa Agneta

Sen tog [personen] och finansierade det. Men hen menar att det är inte hens sak att finansiera den [offentliga toaletten] utan det är tekniska kontoret och tillslut gick det

över till dom. Med hjälp utav ett medborgarförslag. Vi pratade med [projektledaren], men det har iallafall ordnat sig.

Det är ju inte projektledaren som finansierar toaletterna utan det är ju kommunen, även om det låter som att det är hen personligen var det först kommundelsutvecklingspengar som användes innan tekniska kontoret tog över. Att använda sig utav personens namn och inte ordet tjänsteperson eller kommunen i stort tyder på att Röttle och Uppgränna byalag har en hög tillit och ett starkt nätverk till personen. Byalagen runt Gränna känner tillit till projektledaren väl och byalagen nämner att de alltid kan ringa hen ifall de behöver hjälp. Byalagen använder genom projektledaren kommunens nätverk. De har byggt upp en stark personlig relation till projektledaren, den personliga relationen ökar tilliten.

Det finns exempel likaså ifrån Ödestugu när kommunikationen med kommunen funkar väl, vid de tillfällena nämns oftast en tjänsteperson eller ett kommunalråd vid sina namn, Nils-Erik berättar,

Vi har haft kontakt med hen alldeles nyligen, hen har fått hjälpa till. Det kostade pengar att lägga asfalt nu till exempel. Och då räcker inte pengarna till så då har kommunen faktiskt gått in med ett bidrag här. Jättebra. Jag vet ju att jag har ringt till hen ibland i rådgivning, ibland handlar det om att få pengar.

Och

Bara ett sånt ärende som den här asfalteringen nu då, det fick hen som fick ta det sist. Nu har de en tjänsteman på vägverket som jättetråkig. De följer liksom fullt och pricka det som står, hen gör väl kanske bara sitt jobb.

Till skillnad ifrån det första citatet ovan benämner byalaget inte personen som jobbar på vägverket vid sitt namn utan väljer istället att använda ordet tjänsteman. Detta kan tyda på att de inte har tillit för den personen och inte heller har något tätt nätverk eller kanske att de inte kommer ihåg hens namn för att det var en ytlig kontakt. Att byalagen väljer att lyfta en enskild person de är nöjda med istället för hela kommunen, är ett ganska vanligt fenomen. Det är lättare att säga att man är tacksam över en person och ge den beröm än att ge en hel kommun beröm. Detta visar också att de personliga kontakterna är viktiga för att skapa tillit och en god kommunikation.

6.3 Envägskommunikation

De flesta byalag uppfattar att de inte har någon dialog med kommunen utan att det är en envägskommunikation, Ann-Christin ifrån Bottnaryds byalag säger,

Ja ibland hade det nog varit bra att kommunen hade frågat. Det här med att man själv hela tiden måste vara aktiv och söka efter bidrag. Du måste själv lösa allting. Eller att det krävs att det är någon som är så insatt som vet, det tar ju tid om man ska hålla på att leta på nätet med.

Det är flera av byalagen uppfattar inte att det finns någon återkopplande kommunikation ifrån kommunens sida eller att det finns någon struktur som på kommunen som fångar upp och söker kontakt med byalag eller liknade föreningar. I de ifall byalagen vill ha kontakt är det upp till byalagen att ta den. Det finns en viss irritation hos några byalag över att det är de som alltid behöver ta kontakten med kommunen. Inger i Uppgränna säger frustrerat: ”Jag har aldrig hört ett ord från Jönköpings kommun om att de är stolta över bygdegårdarnas arbete eller ideellt arbete överhuvudtaget.” I Tovrida by är de mest uppgivna över att det inte är någon på kommunen som tänker och kommunicerar med dem i fiberfrågan.

Tovrida udde har haft fiber länge, det fick de samtidigt som de drog in avloppet. Nu får vi avlopp uppe vid stora vägen och där nere, men byn får inget kommunalt avlopp. Den fibern som de har där nere. Det är ju inte långt, utan det är ju typ 500 meter. Jag tycker det var så märkligt att inte vi blev anslutna då samtidigt. Det gäller att ha en politiker till granne.

Resonemanget om att behöva ha en politiker till granne för att få fram sina åsikter tyder på att relationen till kommunen är besvärlig. En envägskommunikation bygger ingen vidare relation. Idag känner allt färre en politiker och det går en politiker per 200 invånare, 1951 var den siffran 35 och detta försvårar för bland annat landsbygdsbor att göra sin röst hörd (Zimmerman & Rolandsson, 2008). Nils-Erik påpekar

De sitter ju inte inne i rådhuset och planerar vad vi ska göra i Ödestugu. Det som rör Ödestugu borde ju det lokala föreningslivet få ta del av. Det tycker man borde självklart egentligen. Men man vill ju vara med och påverka. [...] Det sitter ju inte en tjänsteman någonstans som liksom: -vi kollar med Ödestugu. Utan det måste finnas den strukturen då i organisationen.

Kommunen är inte idag strukturerad på ett sätt som främjar en tvåvägskommunikation eller ett väl fungerande underifrån-perspektiv. Enligt Luhmann (2005) måste man vara två för att kunna bygga upp tillit till varandra. Detta gör envägskommunikation till en dålig metod ifall man ska bygga en relation. Här känner den ena aktören (byalagen) att kommunen inte vill och delvis inte kan mötas för att samordna tankar, förväntningar och handlingar på grund av rådande struktur och kommunikationen uteblir.

Det finns däremot kanaler in för medborgare och föreningar att framföra åsikter och förslag. Att det inte finns någon som frågar föreningar som byalag hur det är på bygden, kan ses som borttappad kunskap. Men i det stora hela framstår det att byalagen är nöjda med att det är de som står för kontakten till kommunen. En viss förståelse finns för att kommunen inte har möjlighet att söka upp alla jämt, även fast alla byalag önskade att de gjorde det någon gång.

7. Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur byalag upplever kommunikation med den kommun som de verkar i. I uppsatsen har det lyfts upp olika aspekter som påverkar hur kommunikationen upplevs. Det har presenterats både likheter och skillnader mellan byalagen, som medlemmarna har valt att berätta om.

Det som framkommit under processens gång är att det i stora drag finns två typer av byalag, de som inte önskar så mycket kontakt utan nöjer sig med föreningsbidrag, och de som vill ha mer kontakt och vill vara med och påverka utvecklingen i bygden. Dessa agerar på olika sätt och vill olika saker med sin kommunikation gentemot kommunen.

Läget på bygden påverkar byalaget både i deras inställning och om vad de tar kontakt med kommunen om. Det är bara Ödestugu som inte ligger i eller väldigt nära en större ort. Deras kommunikation har då varit mer inriktad på att behålla och förbättra samhällsfunktioner i Ödestugu. Detta har inte varit aktuellt för något av de andra byalagen där exempelvis skola och idrottshall har funnits ett stenkast bort i Gränna, Lekeryd eller i Bottnaryd. Att inte ligga i direkt anknytning till en annan ort gör att de inte har lika stor konkurrens om medlemmar mellan andra föreningar. Det är enbart i Ödestugu som de pratar om samarbete mellan föreningar och inte konkurrens. Detta kan ha att göra med den lite mer avgränsade läget i jämförelse med de andra byalagen. Läget påverkar hur och varför Ödestugu tar kontakt med kommunen, och de behöver ha en annan typ av kommunikation. De behöver kommunen, för att kommunen ska bygga och driva exempelvis skola.

Behovet av kommunen gör att Ödestugu har jobbat länge med att bygga upp relation och tillit till kommunen. De vill inte bråka, de vill ha ett samarbete över längre tid som fungerar och flyter på bra. Att Ödestugu inte ligger så nära en annan bygd har gjort att medlemmarna har lagt ner mycket ideella timmar och arbetat på att få kommunen att förstå att de behöver satsa och bygga i Ödestugu för att bygden ska få återväxt och behålla den levande landsbygden. Andra byalag har inte samma behov av kommunen då det finns samhällsfunktioner i nära anknytning.

Byalagens för en kamp för att synas och uppmärksammas av kommunen. Byalagen vill ha kvar kommunikationen med kommunen men ändra på vissa delar, som att det skulle finnas en återkoppling och tydligare vart de ska vända sig när de vill ha

kontakt med kommunen. Byalagen är beroende av kommunen, genom exempelvis utbetalning av bidrag till fiberutbyggnad, aktivitetsbidrag och byggnation av skolor. Det gör att byalagen måste välja att inte fokusera på tidigare svek utan istället fokusera på att bygga upp tilliten och relationen för att få ut så mycket som möjligt av relationen. De byalag som inte känner något stort behov av kommunikation behöver däremot inte jobba för att relationen till kommunen ska vara bra, de är inte i samma behov av att kommunen behöver känna tillit till byalaget. Det är först när det är dags att söka bidrag som det skapas ett behov av att kommunicera. De flesta av de studerade byalagen upplever att kommunen tillfredsställer mer eller mindre deras behov av kommunikation i dagsläget.

Vad jag upplever har byalagen olika förväntningar på kommunens roll gentemot byalagen och landsbygden. Förväntar de sig att kommunen bara ska betala ut bidrag är det enkelt av kommunen att tillfredsställa de byalagen, än om de hade förväntat sig något mer komplext som en fritidsgård. Om kommunen och byalagen skulle vara tydligare i vilka förväntningar som kan ställas på varandra skulle inte tilliten behövas naggas i kanten lika ofta. Det behövs en tydlighet för att byalagen ska veta vilka förväntningar som är rimliga att ställa och vilka som är orimliga, för att kommunikation och relation ska fungera bra. Samt för att undvika missförstånd om vem som ska göra vad och vem som har ansvar över vad.

Det är svårt att kommunicera när ena aktören behöver och vill tänka stort och mer generellt och den andra aktören har starkt fokus på det lokala. Det är så med fallet med kommunen och byalagen. En stor kommun, behöver jobba mer för att medborgarna ska känna närhet och tillit. I en större kommun krävs det mer av kommunala medel och flexibilitet för att möta medborgarnas olika behov. Speciellt i en kommun som Jönköping som har stor befolkning och olika typer av landsbygd. I en stor kommun försvinner mötet och avståndet blir längre. Till skillnad ifrån en mindre kommun där medborgaren troligtvis känner större del av befolkningen och på det sättet också någon som jobbar på kommunen. Tjänstepersonerna på kommunen gör sitt bästa för att hålla en bra relation mellan de båda aktörerna. Tjänstepersonerna är fast i den strukturen som kommunen har, det ger dem ett begränsat utrymme att agera inom. De kan inte lägga allt för mycket resurser på den lilla platsen, vilket gör att de måste generalisera och tänka kommunen i helhet. Byalagen däremot har huvudfokus på det lokala och gör det som medlemmarna tycker är relevant för stunden och för platsen. Det är få av byalagen som uttrycker att

de vill ha en rådgivande roll till kommunen för att sprida den lokala kunskapen vidare och de ser i dagsläget inte att det skulle underlätta för dem på den lokala platsen. Deras tid och energi vill de lägga i det lokala och inte för det generella. I den stora kommunen är det ännu viktigare med tydliga kommunikationskanaler. Generellt har byalagen lite svårt att veta var exakt de ska vända sig, om det ska vara till ett kommunalråd, tjänsteperson eller kanske till kommunalsutvecklingsgruppen, detta gör kommunikationen krångligt och trögt.

Behovet av en personlig kontakt ökar nu när det inte finns tydliga roller och tveksamheter i vart byalagen ska vända sig. Det finns idag tjänstepersoner som har denna roll för byalagen. Det är dessa tjänstepersoner som lyfts som de starka länkarna för kommunikation med kommunen. Det är bra och viktigt att byalagen får ansikten på kommunen och att det inte bara är en stor jobbig koloss, men det är också väldigt känsligt att ha den personliga kontakten som enda ingång till kommunen. Länkarna och tilliten dem i mellan skulle helt brytas ifall tjänstepersonerna bytte jobb, gick i pension eller på något annat sätt försvann som kontaktperson. Denna sköra tråd skulle kunna förstärkas genom att det skapades flera länkar till och från kommunen, för att undvika att helt bli utan kanaler om något skulle hända.

Det ideella engagemanget är oftast som starkast hos de som bor längst bort och avskilt från resten av samhället. Det är också de som ofta blir prioriterade sist. Det beror på att de själva såg att det är ohållbart att bo på platsen ifall inget händer, om man vill bo kvar kan man känna sig tvingad att göra något åt problemen. På väg ner mot botten har man ändå en tro om att det offentliga ska komma och hjälpa till. När man väl är där nere på botten och upptäcker att så inte är fallet. Då ta man problemen i egna händer. Den ideella kraften tar vid där samhället drog sig tillbaka. Detta är en reaktion på det centraliserade samhället. Byalagen är uppbyggda och drivs av det ideella engagemanget och vilket gör dem väldigt känsliga ifall färre eller inga ideella vill ställa upp. Då kan hela verksamheter behövas läggas ner, vilket även leder till att kanalerna för kommunikation försvinner. En annan risk är att om eldsjälarna i ett byalag försvinner kan relationen och tilliten som byggs upp mellan kommunen och byalaget genom eldsjälarna försvinna eller kraftigt minska. På så sätt är kommunikationen mellan byalag och kommunen en färskvara som kan försvinna.

*Kommunflaggan vajar över den nya förskolan på landsbygden
i majsolen.*

KÄLLOR OCH LITTERATUR

- Arvidsson, E., 2014. *Bystämman som en mötesplats för jordägarna*. Kalmar: Linneuniversitetet.
- Ekström von Essen, U., 2003. *Folkhemmets kommun: socialdemokratiska idéer om lokalsamhället 1939-1952*. Stockholm: Atlas akademi.
- Engdal, O. & Larsson, B., 2011. *Sociologiska perspektiv*. 2:4 red. Lund: Studentlitteratur.
- Forsberg, A., Höckertin, C. & Westlund, H., 2002. *Socialt kapital i lokalt utvecklingsarbete*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Herlitz, U., 2001. *Bygdens röst - mellan medborgare och kommun*. Styrso: Hela Sverige ska leva.
- Holgersson, S., 2017. *Polisens ledningscentraler*, Linköping: Linköpings universitet.
- Hultman, M., 2015. *Att lokalisera ekonomi*, Linköping: Linköpings universitet.
- Jönköping kommun, u.d. *Kommundelsråd*. [Online]
Available at:
<https://www.jonkoping.se/kommunpolitik/kommunensorganisation/kommundelsrad.4.74fef9ab15548f0b800859.html>
[Använd 23 April 2018].
- Jönköpings kommun, 2014. *Program för Jönköpings kommuns landsbygger*, Jönköping: Jönköpings kommun.
- Jönköpings kommun, 2013. *Region- och landsbygdstatistik*, Jönköping: Jönköpings kommun.
- Jönköpings kommun, 2015. *Vad är kommunutveckling?*. [Online]
Available at:
<https://www.jonkoping.se/download/18.1728713f155592fcd5b6c7b/1467284117692/Info%20om%20Kommundelsutveckling.pdf>
[Använd 23 April 2018].
- Jönköpings kommun, u.d. *Kommundelsutveckling*. [Online]
Available at:
<https://www.jonkoping.se/byggabomiljo/kommunensplanarbetestadsplaneringochutveckling/kommundelsutveckling.4.74fef9ab15548f0b800bb5.html>
[Använd 23 April 2018].
- Kaijser, L. & Öhlander, M., 2011. *Etnologiskt fältarbete*. 2:3 red. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S., 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2:4 red. Lund: Studentlitteratur.
- Luhmann, N., 1979. *Trust and power*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Luhmann, N., 2005. *Förtroende: en mekanism för reduktion av social komplexitet*. Göteborg: Daidalos.

Rothstein, B., 2000. Trust, social dilemmas and collective memories. *Journal of Theoretical Politics*, 12(4), pp. 477-501.

Rothstein, B., 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. u.o.:u.n.

Rönblom, M., 2014. *Ett urbant tolkningsföreträde? En studie av hur landsbygd skapas i nationell policy*, Umeå: Jordbruksverket.

SCB, 2017. *SCB*. [Online]

Available at: <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/#?region1=0680®ion2=>

[Använd 17 04 2018].

SOU 2017:1, 2017. *För Sveriges landsbygder - en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd*, Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

Westholm, E. & Waldenström, C., 2008. *Kunskap om landsbygden: Dags för en ny agenda!*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Zimmerman, F. & Rolandsson, B., 2008. *Om medborgarna själv får välja*, Borås: Högskolan i Borås.